

Initiativtaker og drivkraft – Nanna Broch

Nanna Broch (1879-1971) var født i Horten og var datter av Johan Anton Zincke Broch fra Moss og hans danske hustru Fanny. I sin hovedfagsoppgave om Nanna Brochs eldre søster Lagertha, beskriver etnologen Tone Hellesund familien Broch. Faren Anton Broch hadde arbeidet seg opp fra relativt små kår til å bli en viktig mann i det økonomiske og sosiale liv i Horten. Han var kjøpmann og grossist og drev også bakeri og bryggeri. Nannas mor var prestedatter fra Lyngby på Sjælland. Anton og Fanny Broch hadde åtte barn hvorav Nanna var det nest yngste. Hellesund skriver at kjøpmann Broch på mange måter var en moderne mann, og ekteparet svarte til det moderne idealet om en harmonisk familie, som var svært engasjert i barna og deres oppdragelse.¹

Tre år etter at hun i 1897, som første jente i Horten, hadde tatt full middelskoleeksamen, begynte Nanna på gymnaset på Aars og Voss' skole i Kristiania. Hun tok anneneksamen (ex.phil.) i 1903. Etter eksamen, og i tre år framover, ble hun "pleiemor for 3 små brorbarn som nettop hadde mistet sin mor". Men hun opprettholdt kontakt med det akademiske miljø gjennom medlemskap i Studentersamfundet og Kvinnelige studenters klub og drev ellers med veving og "det sykepleiearbeid som stadig trengs i familien".

I 1910-11 studerte Nanna Broch ved "dr.Alice Salomons Soziale Frauenschule" i Berlin. Denne skolen var grunnlagt i 1908 av sosialpedagogen Alice Salomon som fortsatt var skolens leder da Nanna Broch gikk der. Alice Salomon syn var at sosialarbeidet skulle åpne et selvstendig yrkesfelt for kvinner. Hun mente at endrede sosiale strukturer krevde et sosialt arbeid som var mer systematisk organisert enn tidligere. Hennes grunnleggende prinsipp var at fattigdommen i brede sosiale klasser ikke lenger kunne møtes med veldedighet i form av medfølelse og almisser. Kunnskap om juridisk og økonomisk samfunnsstruktur var uunnværlig. De fattige måtte ikke forbli avhengig av hjelp, men måtte hjelpes til å hjelpe seg selv. Medlidenhet med de fattige måtte erstattes av krav om rettferdighet.² Kravet om rettferdighet og troen på hjelp til selvhjelp kan ses som grunnleggende prinsipper også i det arbeidet Nanna Broch kom til å gjøre.

Fra 1913 arbeidet Nanna Broch et par år ved ligningskontoret i Kristiania, deretter ved Fabrikktilsynets chefsinspektorat og til slutt ved Provianteringsdepartementets husholdningsutvalg under Betzy Kjelsberg, før hun i mars 1919 ble ansatt ved den nyopprettede "avdeling for kvinnelig boligtilsyn" i Kristiania helseråd som "boliginspektrice".

Til Nanna Brochs skuffelse ble oppgaven som boliginspektrise ikke først og fremst å bedre bolignøden, men å konstatere den. Hun beskriver en rekke grelle eksempler på hvor ille boligsituasjonen kunne være: "Hvor de kan komme til, kryper menneskene inn."

"I dette vi kaller samfundet har vi kvinner ikke meget rett. Men naturen har gitt oss det første, det største ansvar overfor livet selv. All direkte personlig omsorg for mennesker

¹ Hellesund 1995.

² Biographisch-bibliographisches Kirchenlexikon Bind nr: 8 . 1994..

– fra de fødes til de dør, for de friske som de syke, har den lagt i våre hender. Og vi vet vel at menneskenes egen helse, liv og lykke er det kostbareste av alt, og det som må tas vare på. Så lenge det er jord i dette landet å bygge på, sten i fjellet og tømmer i skogen å bygge med, så lenge går det ikke an å si, at det er for dyrt å bygge hjem til de mennesker som fødes til verden her, og som skal leve og arbeide her."³

I 1927 skulle hun oppsummere sitt liv så langt og skrev at hun ikke hadde noen offentlige verv, men var med i styret i to "merkelige" institusjoner, "De husvildes forening" og "Østkantutstillingen". "Nogen gullmedalje har jeg ikke fått ennu", skriver hun, men hun hadde blant sine venner oppnådd ærestitlene "Varg i Veum" på grunn av "mine overmåte fortjenestfulle boligundersøkelser i 'Gråbeingåra'" og "Broch'a i bla'e", den siste "som diplom for mine rasende ritt gjennom avisen på min kjephest: bolignøden."

Om sitt livssyn kunne hun fortelle at det var meget enkelt og skrev seg fra "den gang jeg gjorde mors arbeid for tre morløse barn, og samtidig fikk øie på alle de barn som tullet morløse rundt for seg selv fordi – ikke døden, men livet – fattigdommen tvang deres egne mødre fra dem." Det var opprørerne blant menneskene som hadde Nannas hjerte, hun var "med i det millionernes tog som synger: Op alle jordens bundne trelle!" Hun oppsummerte livssynet sitt med følgende ord:

"Jorden skal vi erobre. Hjem skal vi bygge, og slik skal vi bygge dem at solstrålene kan få leke om kapp med mors smil rundt hver eneste barnevugge, og lys og varme om hver sliten krok, før han legger sig til hvile efter livets lange arbeide."⁴

Nanna Broch skrev en rekke korte artikler og meningsytringer, først og fremst om boligsaken og om Østkantutstillingen, i tidsskriftet *Boligsak i By og bygd* og i *Arbeiderbladet*. Vi møter henne også i flere avisintervjuer. Et lite utvalg er gjenuttitt i 1961 i boka *For boligsak og hjemmets trivsel*.

Nanna Broch viet sitt liv til kampen mot bolignøden. "*Gode hjem for alle*" ble hennes motto, men også: "Vekk med plysj og nips, og frem for enkel og praktisk møblering!"⁵ Hun var opptatt av bedre boliger, av enklere innredning og sist, men ikke minst, av vakrere hjem:

"For noget godt og pent at se paa til daglig det trænger alle. Baade mændene som kommer hjem efter en tung arbejdsdag, og kjærringene som har det – ikke altid lettere – arbeidet inden selve hjemmet. Og derfor skal vi se os om, hvor vi kommer til. Se paa borde og stoler, paa farvene i tepper og gardiner."⁶

³ Broch, Nanna 1921: "Billeder fra bolignøden i Kristiania" i *Boligsak i by og bygd*. 1921.

⁴ *Studentene fra 1902* 1927.

⁵ Broch 1961.

⁶ *Social Demokraten* 20.5.1922.

Selv om Nanna Broch selv kom fra et borgerlig miljø, brakte hennes sosiale engasjement henne til arbeiderbevegelsen. "Arbeiderne vil et nytt samfunn med høiere og videre kultur." skrev Nanna Broch i Arbeiderbladet i 1926. "Tross fattigdom og elendighet bortenfor all menneskelighet reiste de seg og kjempet sammen og frem til lyset, til den klare bevissthet" Hun mente at overklassen hadde ødelagt hjemmenes gamle verdier, og at det var opp til arbeiderklassen å arbeide for å skape vakre hjem. "Brukskunstbevegelsen vil aldri få virkelig makt før arbeiderne tar den opp. Det er blandt dem den hører hjemme", skrev hun i 1926.⁷

Nanna Broch var ikke en kritikkløs forkjemper for alt "moderne", hun skrev at "tekniske oppfinnelser er ikke noe fremskridt når vandaler uten sans for skjønnhet behersker dem"⁸ Hun ga også uttrykk for skepsis til arkitektenes eksperimenter og til "funkis":

"Vi vil ikke nøie oss med å ta til takke – uten videre å godta alt som bys fordi andre påstår at det er godt (tenk på alle arkitektenes eksperimenter!) Vi vil ikke nøie oss med at forretningene sier: dette er det nyeste nyt – "Funkis" som det nu om dagen heter. Bare det er "funkis" så biter alle på! – Vi vil tenke igjennom tingene og lete oss frem til det beste – det som passer for hver av oss slik at boligen vår blir hjemmet etter hele vårt menneskelige behov og efter vårt sinn." ⁹

Idéen til en utstilling hadde Nanna Broch lansert allerede i en artikkel i Boligsak i By og Bygd i april 1922, hvor hun foreslo at en igjen lagde en utstilling "her i Kristiania" i likhet med "Nye hjem"-utstilling i 1920, men at den denne gangen skulle legges "midt blandt dem som saken gjelder – midt ute på østkanten" For som hun skrev:

"Går man daglig på boliginspeksjon er det mangt og meget som gjør en vemodig. Hele boligsaken er deres sak, som lider under boligondet og bolignøden. Det er en arbeidernes sak først og fremst både i by og på land. ... På alle de mennesker som gjennom årelang fortvilet venten på bedre forhold halvt eller helt mister motet og troen på at det nogensinne kan bli bedre, vilde det være som en varm opmuntring og et muntert smil: 'Vi gir os ikke! Og nu er det dere og vi som skal begynne å arbeide sammen!'" ¹⁰

Samme dag som brevet til formannskapet ble sendt, kunne en lese i Arbeiderbladet at den første Østkantutstillingen skulle åpne om få dager. Utstillingen hadde fått plass i foredragssalen i biblioteket på Schous plass og skulle være åpen (mens folkeakademiets forelesninger var innstillet) i desember og januar. I artikkelen i Arbeiderbladet skriver Nanna Broch at

"Det blir østkantens folk som skal bygge og bo i alle de tusend hjemmene, som *maa* bygges. Men da kunde det vel ha sin interesse at begynde at tænke paa hvordan hjemmene burde bygges og hvordan man skulde kunne faa dem vakre. Skal vi ta imot hvilkensomhelst indredning som bydes os, og skal vi selv utstyre rummene ganske tilfældig med hva vi finder i den første den bedste butik. Nei, heller skal vi forsøke at

⁷ *Arbeiderbladet* 25.11.1926.

⁸ Ibid.

⁹ Broch, Nanna u.d.: Håndskrevne notater PA 680.

¹⁰ Broch, Nanna 1922: En hjemutstilling på østkanten. *Boligsak i By og Bygd*, hefte 7, 1922.

finde frem til en indredning, som passer for vor tid og vort arbeid, og til utstyr med møbler og farver som virker hjemlig paa os."¹¹

Den svenske idéhistorikeren Roger Qvarsell skriver at en i de første tiårene av det 20. århundre møter en rekke kvinner virksomme i grenselandet mellom morallære og sosialpolitikk, religion og politikk, kvinnebevegelse og folkeopplysning. Disse kvinnenenes liv hadde ofte felles trekk: De kom fra samfunnets midterste sjikt, de kunne ha lærerinneutdannelse, de var som regel ugift, de var mer eller mindre forankret i en kristen tradisjon, de var sosialt engasjert, de var aktive i ulike foreninger og sammenslutninger og mange av dem var dessuten flittige og dyktige skribenter. Det var vanlig at de ble valgt til sekretærer innen de ulike foreningene, mens en mann bekledde formannsposten; de tok seg av det praktiske arbeidet, mens mannen holdt festtalene.¹² Beskrivelse stemmer på de fleste punkt godt på Nanna Broch. Hun hadde middelklassebakgrunn og var ikke gift. Hun hadde ikke lærerutdannelse, men hadde gått sosialskole. Hun var en flittig skribent og aktiv i foreningslivet. I foreningen Østkantutstillingen, som hun skapte og drev fram, var lenge hennes formelle status sekretær, mens en mann var formann. Nannas liv og virke passer således inn i et mønster. Hun var en av mange sterke, aktive kvinner som var aktive innen folkebevegelsene. Godt synlig i samtiden, men undervurdert i ettertid.

Dennne teksten er hentet fra

Morten Bing 2001: *Østkanthjemmene og Østkantutstillingen: boskikk og boligidealer i mellomkrigstidens Oslo*. Norsk Folkemuseum.

Portrettet av Nanna Broch er fra 1958. Foto: Dagbladet/Norsk Folkemuseum

¹¹ Broch, Nanna 1923: Østkantutstillingen. *Arbeiderbladet* 07.12.1923.

¹² Qvarsel 1995: 35.